

KLASICISMUS (NEOKLASICISMUS)

Úvod:

-vzor v antice a renesanci

-název neoklasicismus (v zahraničí) vs. klasicismus (u nás)

-reakce na rokoko - odpor k teatralitnosti, zdobnosti, dekorativismu a odklonu od symetrie

-idea revoluce, republiky, demokracie a nového společenského postoje k nacionalismu

-vědecké výzkumy antického umění a to římského i řeckého

-architekti cestují za památkami antiky (Řím, Řecko)

-**Piranesi, R.Pococke, J. Stuart, Le Roy** - kreslily antické památky, oblíbeni

-**J. J. Winkelmann:** *Dějiny antického umění*

-vznikají první školy architektury ve Francie (Akademie a Polytechnika)

První projevy klasicismu:

-**C. Perrault:** barokní architekt, byl ale lékařem, přichází se zdvojenými volnými sloupy, *Louvre*

-**J. M. Mansart:** *kostel Invalidů* (inspirace sv. Petrem, barokní principy), *kaple ve Versailles* (fádní půdorys, důležitá inspirace pro budoucnost, odvolání na římskou antickou arch.)

Francie:

-**J. A. Gabriel:** *Malý Trianon* (výrazný vliv antické arch., volné sloupy na zahradní fasádě), *Ministerstvo námořnictva* (bez dekoru, odvozeno z průčelí Louvru ale jednotlivé sloupy), *Opera ve Versailles* (průběžné galerie jako novinka doby)

-**R. Mique:** pronikání venkovského vlivu do šlechtických staveb, *Mlýn královny v Trianonu* (stavba určená pro hry šlechticů-na pastevce, děvečku apod.)

-**J. G. Soufflot:** z Burgundska, studoval v Římě, studoval antickou architekturu, *Pařížský Pantheon* (vliv Bramanteho, motiv volných sloupů v jednomu rytmu, obvod prolomen okny, tradiční vnitřní dispozice)

-**M. J. Peyre:** obracel se pouze k římské antice, pobýval v Římě, oblibil si římské termy a Hadriánovu vilu, tvořil idealizované projekty, *projekt Akademické budovy, návrh na Hotel de Condé v Paříži* (nerealizováno, antikizující, sloupová architektura)

tzv. **revoluční architekti:** nemají s VFR nic společného, sloužili šlechtě, mají spíše revoluční myšlenky, tzv. **mluviví architektura** (pozná se hned, k čemu stavba slouží), odklon od antropomorfismu, rozmanitost, pravidelnost a symetrie, monumentalita, krása ve velikosti

-**E. L. Boulle:** autor eseje o arch. vydané posmrtně, *návrh Metropole, návrh Národní knihovny, Newtonův kenotaf* (oslava vědeckého poznání, sklon k racionalismu, oslava I. Newtona, *hotel Brusoy* (jediné zachované)

-**C. N. Ledoux:** studoval na soukromé škole architektury, ilustroval Diderotovu encyklopedii, profesor na Akademii, stavěl pro šlechtu, *zámek Benouville u Caen* (antikizující, jinak běžný fr. zámek), *Chaux v Arc-de-Senans* (ideální město jenž bylo ale částečně realizováno, vliv paladiánské architektury-některé stavby, *dům ředitele*-sloupy přepásány kvádry,antikizující vstupní portikus), *Dům strážného vody* (symbolická stavba, zahradní stavba), *Celnice* (stavby celního pásu kolem Paříže, 4 se zachovaly), *návrh Domu učence*

období císařství:

-**J. N. L. Durand:** student Akademie, učitel na Polytechnice, autor typologických knih (vliv Palladia, tvorba architektura na základě čtvercových rastrů a jednoduchých poměrů, vliv antiky)

-**J. B. Rondedelet:** trojúhelníkové stránky výstavby, statické výpočty, výpočty stavebních nákladů (oboje nabralo na význami se zavedením metrické soustavy)

-**J. F. T. Chalgrin:** starší generace, navazuje na Mansarta, *Triunfální oblouk v Paříži* (oslava VFR, monumentální)

-**P. F. Fontaine a C. Percier:** ovlivnili urbanismus Paříže-široké bulváry a obytné domy s pochozími balkony a loubřím v přízemí, kryté pasáže, *požehnaní památník vládců velkého impéria* (vliv tzv. revolučních architekta, monumentální), (**P. F. Fontaine:** v emigraci-v Anglii-pracoval na užitém umění (závěsy, tapety, nádobí, ...), po návratu pracoval pro Napoleona a později i jako vrcholní císařský architekt France)

-**B. Vignon:** *kostel sv. Máří Magdalény* (kopie římského chrámu, uvnitř řešeno raně barokně, zvěšeno proti inspiracím)

Anglie: šlechta vzdělaná, kulturní, široký zájem o architekturu

předchůdci:

-**I. Jones:** ...

-**C. Wren:** ...

-**J. Gibbs:** paladiánský styl, poměrové principy, *Kostel sv. Martina v Polich* (celkové antikizující, věž výrazně barokní)

paladiánský styl: barokní styl odsouzen pro jakousi gotičnost (detaily, zdobnost), oslava řecké arch., umění i politiky, vzdvihnutí republikánské řízení Benátska

-**C. Campbell:** *Virgínius Britannicus* (literární dílo s většinou vlastních prací paladiánského stylu), *Houghton Hall* (barokní struktura, ústřední je vstupní hala, několik křídél, syrské oblouky, realizováno, zachováno bez významných změn), *Stourhead ve Wiltshire* (struktura barokní, graduje ke středu, prvky paladiánské až antikizující), *Mereworth castle* (napodobenina Paladiovy Villy Rotondy)

- 1 -

oblast Pruska (Berlín):

-**J. Gilly:** mladší, z rodiny úspěšného stavitele-otec na Akademii, pracoval u starší generace, obracení se k Řecku, publikoval v otcových časopisech, *památník B. Viléma* (řecko-římský chrám, podobný Parthenónu, na umělem pahorku), *návrh na pavilony do berlínského parku, návrh na Národní divadlo v Berlíně, dům tajného radu* (vesnický domek), *Železná huť*

-**K. F. Schinkel:** nejvýznamnější klasicistní architekt Evropy, rodina luteránského pastora-zahynul při zachraňování lidí z bořitého domu v synových 6 letech, spřátelil se s Gillym a žil s ním v bytě, stáe na pomezí gotické a řecké inspirace, *návrh památníka královny Louisy von Prussen* (gotická středověká inspirace), *návrh na Železná křivě* (státní významem), *strážnice v Berlíně, divadlo v Berlíně* (antikizující styl), *Staré muzeum v Berlíně* (jedna fasáda inspirována stopo poklité, kterou nikdo neviděl-nezachoval se, kruhový ústřední sál inspirován římským Pantheonem), *zámecký most* (kombinace kamne a litiny), *Nikoláikirche* (silně antikizující), *Stavební akademie v Berlíně* (vrcholné dílo, inspirace pro budoucnost-např. Loos, jednoduchá záležitost, moderní pojetí, podobné chicagské škole), *Hrad Stolzenfels* (gotizující motivy), *návrh na obchodní dům v Berlíně* (významný zdroj pro moderní stavby, téměř celé prosklené průčelní fasáda)

oblast Bavorska (Mnichov):

-**L. von Klenze:** studoval v Berlíně, měl bohatou knihovnu, vztah k umění, obracel se na francouzské architektu, obracel se k řeckým stavbám, *zámek Wehnsiden* (barokní dispozice, karitativ), *Mnichovská glyptotéka* (měl více návrhů-románský a renesanční-Rafaël, Bramante, nakonec byla řecká), *Propyleum v Mnichově* (poměrně dobře pochopená řecká antika), *Soudní palác v Mnichově* (inspirace ranou italskou renesancí-rundbogenstil), *návrh dvorního kostela Věsch svatých* (inspirace Bramantem, Benátkami, Byzancí), *Stará pinakotéka* (rastrovní dispozice, renesanční inspirace, několik návrhů), *Valhalla u Regensburgu* (vyvrcholení řeckého stylu v Německu, podoba na objednávkou bavorského krále, určeno pro hrdiny Německapanovnicí, umění atd.), *Petrohradská ermitáž* (inspirace Olympionem v Agrigentu), *Ruhmehalle* (francouzská dispozice, řecké fasádní řešení), *zámek v Athénách*

-**F. von Gärtner:** prosazoval rundbogenstil

Rusko: nejen architekti ruského původu, silný tradicionalismus, málo opravdového klasicismu

-**J. Velten:** *kostel v Petrohradě* (spíše novogotický, typická ruská krajka)

-**C. Cameron:** *palác v Pavlosku* (spíše barokní a renesanční-Palladio)

-**K. I. Rosso:** původem Ital, *budova generálního štábu* (nejvíce ruské, předvádí mocenské pozice Ruska)

Finsko: záhy se stalo součástí Ruska pod silným vlivem Petrohradu

-**C. L. Engel:** Němec, *Nikoláikirche v Helsinkách* (výrazně klasicistní), *Budova Senátu v Helsinkách, Univerzita v Helsinkách*

Dánsko: rozsáhlé požáry a zničení města Kodaně-nutná obnova

-**C. F. Hansen:** přinesl řecký i římský styl do Dánska, *Christianberg* (tradiční řešení, odvozeno z Pantheonu-převádí kruh na čtverec), *Fructérské* (odvozen z anglické arch., římsko-dórský řád, jedna věž v průčelí, zdroje v Římě i Francii, jednoduché geom. tvary), *Staré radnice a soud* (zdroj v renesanci Itálie)

-**G. Bindsøll:** *Thorwaldsenovo muzeum* (megalomanské, inspirace Řeckem ale vyzní spíše římsky)

Itálie: významná inspirace Pantheonem (*kostel v Ghisalbe, kostel sv. Františka v Paule, Il Cisterlo v Livernu, ...*), krátká tradice *-Muzeum ve Veroně* (vysoký sloupový řád) *-Villa Bellemonte* (paladiánská inspirace)

-**G. B. Piranesi:** kreslil antické památky-dobře to vše znal, *Santa Maria del Priorato* (kombinace antiky, renesance a baroka)
-G. Piermaria: *Divadlo della Scala*
-L. Pollack: *Villa Reala v Miláně* (klasicizující motivy, barokní dispozice, sloupy nad patrem, atiková římsa)
-L. Cagnola: *Villa Rotonda* (inspirace kresbami athénských propylejí, iónský řád), *Porta Ticinese v Miláně* (připomíná triumfální oblouk ale i průčelí chrámu)
-G. Jappelli: *Macello* (= masné krámy, inspirace římskou arch.)
-A. Antonelli: *kostel S. Gaudenzio v Novaru* (převýšená věž a kupole)

Španělsko:

-**J. de Villanova:** *Observatoř v Madridu*

-**A. S. La Peregrina:** *Pontevedra* (tradice, barokní dynamismus)

České prostředí:

první projevy klasicismu:

-**J. Haffenecker:** *Zámek Měšice u Prahy* (barokní dispozice a hmoty, zvlčné barokní nadokenní římsy), *Nosticovo divadlo* (první klasicismus u nás, dnes Stavovské, výlučně německé, dnes pozměněno-přepřetrování, paladiánské a barokní principy, detaily klasicistní)

-**J. J. N. Palliardi:** *Ledeborský palác v Praze* (přestavba středního rizalitu, pravohlé parapety, pravohlé ubíhající suprafenestra, typické kanelury)

-**Jord Burlington:** významný šlechtic, cestoval po Itálii, objevil Palladiovy kresby, skupoval kresby Palladia, stal se největším majitelem Palladioových kreseb, *Chwonic House* (bydlel zde), *Assembly hall v Yorku* (první skutečně klasicistní stavba v Anglii)

-**W. Kent:** teoretik (studoval okna, fády, ...) dělal zahrady, zahradní stavby (můstky), chrám Svomosti a Vítězství (spíše parkový skanzen než architektura), výzdoba nad krbů

-**W. Chambers:** Skot, snažil se prosadit éínskou arch., neměl rád řeckou antiku a onopak prosazuje římskou, teoretik, *Somerset House* (oblouky, polosloupy, interiéry rokokové, inspirace pro 19. stol., busta Michelangela, ...)

-**J. Soane:** syn zedníka, vyslán do Itálie (studoval pozdně renesanční a raně barokní autory), *Bank of England* (výrazně vzduché klenby, vliv sv. Pavla v Londýně), *Dulwich Picture Gallery* (řezné cihly, barokní hmoty, žádná okna ve stěnách-osvětlení pouze střešními okny)

adam styl:

-**R. Adam:** protěžek Chamberse, tvořil detaily ve stylu rokoka, *Kredleston Hall v Derbys* (dvě rozličné inspirace-paladiánský motiv-římský triumfální oblouk), *Syon House* (předchází typickému adam styl), *dům na St. James square* (vliv Palladia, Vignyho, jednoduchost, málo dekorací, evokuje 19. století), *dům na 20. Portman square* (půvabně schodiště pronikající celou stavbou, zjednodušení dekorace, jednoduchost)

regentský styl: příliv řecké antiky a její významný projev, greek-revival

-**Hope:** teoretik této doby, vyzdvihuje renesanci, spojuje rokoko a řeckou antiku

-**T. Harrison, W. a H. Inwoodová, ...**

-**J. Nash:** rodák z Londýna, staviteleská rodina, začínal na pitoreskní umění (= malebné umění), *domy na Regents Park* (kombinace tradičních prvků-baywindow-typický anglický prvek), a další anglické gotické prvky, ...), *Camberland Terrace* (iónský řád, výrazně antikizující), *Hospital of St. Cross*

-**R. Smirke II:** rodák z Londýna, nevadíří ornament, nově konstrukční principy (litinové nosníky, rozpony přes 10m, betonové základy, vytápění a klimatizační systémy), *Lowther Castle* (gotický zámek), *British Museum v Londýně* (vliv antiky, iónský řád-chrám Athény v Prienne),

-**C. R. Cockerell:** studoval řecké památky (kreslil, zastánce polychromie, archeologické výkopávky), spojuje rokoko a řeckou antiku, vyzdvihuje ornamenty, *kostel sv. Jiří v Liverpoolu* (různé styly a přesto sjednocený arch.)

-**D. Burton:** *domy na Regents Park, Wellingtonův oblouk* (inspirace římskými triumfálními oblouky ale s schybami, špatně otečená a zbytečně velká socha), *Královský botanický skleník* (nejvýznamnější z výstavby skleníků-populární v této době)

-**R. Owen:** anglický podnikatel, *Village of Uniry* (ideální dělnické město), *New Harmony* (další pokus o ideální dělnické město, např. hromadné stravování)

USA: menší zdobnost, byla to anglická kolonie.

-**T. Jefferson:** orientoval se na římskou antickou arch. a na Palladia, *znal dobře řeckou a éínskou architekturu*-byl "in", upřednostňoval základní geometrické tvary, *Capitol státu Virginie v Richmondu* (zřetelné principy z římského chrámu), Univerzita státu Virginie (základní tělesa-válec-kvádr, inspirace římským Pantheonem), *Vlastní vila v Monticellu* (inspirace Palladiem, dispozičně francouzské, kombinace řežného o omítaného zdíva)

-**B. H. Latrobe:** pocházel z Anglie, z komunity Moravských bratří v Anglii-protestant, předchůdci z Moravy, *Bank of Pennsylvania v Philadelphii* (relativně malé měřitko), *katolická katedrála v Baltimoru* (převýšené),

-**C. Bulfinch:** *New York City Hall* (otevřená dispozice U, francouzské a barokní), *Gore Place* (obrat k barokní dispozici a principům s klasicistními fasádami)

-**W. Thornton, B. H. Latrobe, C. Bulfinch:** *US Capitol ve Washingtonu DC*

Německo: začíná architektonická žurnalistika-obrat k měšťanstvu (širší vztah k lidu), rozvoj architektonického školství-Akademie a Polytechniky, výmluvnost architektury-pozně se k čemu slouží (proporovanější než fr. mluviví arch.), po poražení Napoleona dochází k vzestupu Pruska-později sjednocení celého Německa-obrovský vliv, užívání různých historických stylů pro určité typy staveb: egyptské (náhroby), maurské a turecké (zábava a ležení), středověk (tradicionalismus), "rundbogenstil" (obytné stavby), antika (křesťanské-církvevní a kněžské, iónský-???, dórský-opevnění a banky)

předchůdci:

-**A. Schlütter:** *Berlínský zámek* (klasicistní tendence v barokní době)

starší generace:

-**Knobelsdorf**

-**F. W. von Erdmannsdorf:** hodně studoval (matematika, fyzika, historie, filozofie), *zámek Wörlitz* (zámeck pro prince, inspirace pro české prostředí-H. Koch, antická sentimentální zahrada-řecké stavby, *Gotický dům*-odvolání na benátskou gotiku, *grota-romantická záležitost*)

-**C. G. Langhans:** generace jako Erdmannsdorf, nebyl v Řecku, znal knihy-inspirace z kreseb, *Belveder berlínské Charlottenburgu* (barokní, působí), *Německá státní opera* (průčelí principem od Knobelsdorfu, hmota je jeho), *Oranžerie v Potsdamu* (inspirace z pozdní římské renesance), *Brandenburger Tor v Berlíně*

-**H. Gentz:** působil na Akademii, *Mincovna v Berlíně* (zbourána, význam pro české prostředí-dům u Hyberně na Novém městě, barokní hmoty-rizalit a dvě kopule, zvláštní rytmus oken), *výzdoba Viemarského rezidenčního zámku* (klasicizující poloha)

úvod:

-**M. Hummel:** měl zkušenosti z Vídně, *Lichtenštejnský palác* (přímé římsy nad okny, barokní principy-pasová rustika, různé úrovně říms), *Laudimův pavilon ve Veltrusech* (parková stavba, inspirace Palladiem), *Chrámeček přátel a venkova* (inspirace Bramantem a antikou)

-**J. A. Giesel:** saský dvorní architekt, *zámecké divadlo v Teplicích* (komplexně klasicistní, římská inspirace), *zámeck Teplice* (méně povedené)

-**C. F. Schuricht:** saský architekt, *zámeck Kačina* (anglické vzory-paladiánský styl, vypracoval základní plány, dokončovali jiní)

-**A. Arche:** *dokončení zámku Kačina*

-průčelí Filozofického sílu kanonie Premonstrátů na Strahově (převaha barokních detailů-lukovité štít, nad klasicizujícími)

nejvýznamnější architekti:

-**G. Fischer:** *Celnice u Hyberně, urbanistický koncept Karlína, Kostel sv. Kříže na Národní třídě* (klasicistní exteriér, barokní interiér, připojeno gymnázium)

-**J. P. Joendl:** byl i teoretik-psal knihy a učebnice (vypracoval první učebnice pro architektky), pracoval na České polytechnice, množství malých zahradních architektúr, *návrh egyptského músteku do zahrady ve Veltrusech* (inspirace z Napoleonových výzkumů v Egyptě), *přestavba zámku Hrabův Rohozec* (věž), *návrhy a práce na zámku Kačina* (navázal na Schurichta)

-**V. Kulháněk:** *Rohanský palác* (dnes MŠMT, projekt byl Rohanům vnucen úřady), *Klárův ústav slepců, Zemské stavební ředitelství* (příklon k rundbogenstilu)

-**H. Koch:** německý původ, studoval ve Vídni, *Vila Kinských na Smíchově* (inspirace v Německu), *zámeck v Kostelci nad Orlicí* (německé inspirace, realizace byla dosti odlišná od záměru)

-**P. Nobile:** *Teseův chrám ve Vídni, návrh Koňské brány v Praze* (nerealizováno), *zámeck v ???* (pro Metternichy, barokní struktura)

-průčelí Filozofického sídu kanonie Premonstrátů na Strahově (převaha barokních detailů-lukovité štít, nad klasicizujícími)

významné stavební druhy u nás (ukázky):

-**kostely té doby:** ovlivnila soutěž na vídeňské Akademii na návrh kostela-1000 lidí, dórský řád v exteriéru, iónský řád v interiéru, jedna průčelní věž (zvonce) - významný pohled na **kostel té doby, J. Hardtmuth:** architekt a vynálezce (tužka, ...), *kostel sv. Jakuba v České Třebové* (jednoduchí, jedna věž), *Valticko-Lednický komplex* (*Dianin pavilon, ...*)

-**měšťanské domy v Praze:** typická struktura

-**komplex němčejmých domů:** např. *Platz u Národní třídy* (pro bohaté)

-**lázeňská města:** hotelová a lázeňská zařízení, zahradní pavilony, Teplice, Františkovy lázně, Mariánské lázně (Skalník), *Panský dům v Teplicích, Křížový pramen v M. L., Ferdinandův pramen v M. L.*

-**opevnění:** Josefov, Terezín (nově vybudované) a Hradec Králové (výstavba opevnění), složitě francouzské dispozice, bezejmenní vojensí inženýři, jasny tzv. **kassárenská styl** (slepé arkády, vnesená římsa, bosáž, rustika), *Hlavní strážnice v Josefově, Kostel Zmrvýchvsní v Terezíně* (přehnané měřítko)

-**řetězové mosty:** novinka, např. v Děčíně, ...

-1783: **centralizace stavebnictví**-zemský stavební ředitelství-krajské stavební úřady (**F. A. L. Herget**-profesor stavovské školy a ředitel zemského stavebního úřadu, **G. Fischer**-profesor na stavovské a ředitel zemského stavebního úřadu)-musely se již dodávat stavební dokumenty na úřady

ROMANTISMUS

Úvod:

-krize racionalismu za VFR vedla k romantismu

-vítezi emoce nad rozumem

-vyzdvihuje osobnost, subjektivitu

-od literatury (básník F.Schlegle) k malířství a poté k architektuře

-návrk ke středověku (rytýšství, oslava společnosti bez krizí a rozdíků, znovuoobnovení legend)

-význam nacionalismu (celé 19. století)

-v malířství vede romantismus k realismu

-krása není nejdůležitější, nové kategorie estetiky: vznešenost a malebnost umožnily oškivost v umění

-**W. Scott:** autor historických románů, proslavil Anglii ve světě

Anglie:

-**W. Kent:** *Merlinova chýše* (venkovský styl kombinovaný s gotickými detaily)

-**S. Miller:** *Hagley Hall* (umělá zřícenina-běžné právě pro anglické parky)

-**H. Walpole:** odstaroval romantismus v literatuře-první gotický román, syn ministerského předsedy, šlechtic, *Strawberry Hall v Wiltshirem* (přistavění římský pro rozsáhlé parky, veřejně přístupné, styl v anglické pozdní gotiky 16. století-výrazně připomíná rokoko-bílá, zlatá, růžová, zdobnost, papírmas, stavba zvyšila zájem o venkovská šlechtická sídla)

-**J. Gibbs:** *Temle of Liberty ve Stowe* ("Děkujví Bohu, že nejsem Římanem", zvláštní půdorysné schéma)

-**B. Langley:** teoretik romantismu, *Ancient Masoury* (historie zednářství), *Gotická architektura zlepená pravidly a proporcemi* (stanovil pět gotických sloupových řádů-podle antických, velký význam a ohlas)

-**J. Wyatt:** *Fonthill Abbey* (opaství, odvázná věž která spadla, nepraktické dispoziční řešení), *Ashridge* (gotizující jen v exteriéru, zajímavá schodištní věž)

-R. P. Knight: *Zásady vkusu* (literární dílo, základy romantismusu, romantismus jako něco co vyvolá vzpomínky), *Downton Castle v Herefords* (jeho sídlo, první asymetrická stavba romantismu stavba podle Angličánů)

-H. Repton: především zahraniční architekt, spolupracoval s **Nashem**-výrazně se na stavbách podepsal, gotizující i klasicizující polohy. *Royal pavilion v Brighton* (indická inspirace, zachovalo se), *Indický most*

-C. Barry: používal takový styl který mi vyhovuje (není vřanemšením novogotikém), *All Saints Stand* (novogotický, umírněný), *Cestovatelský klub v Londýně* (inspirace Pallazzo Farnese, klasicizující poloha), *Nová budova parlamentu* (stará budova vyhotela-vypásná soutěž, symetrie v kombinaci s asymetrií, obrat k pozdní gotice, stavba výrazně ovlivnila evropské stavby-např. Parlament v Budapešti), *Bridge Water House* (oslava italské renesance a řecké antiky)

-A. W. N. Pugin: po smrti tetičky byl finančně zajištěn, teoretik a literát, začal jako interiérista, po tragédii v rodině-několik úmrtí v řadě-convertoval k katolíkům, na sklónku života se zbláznil a finančím katolicismu, zastánce novogotiky-různé gotické styly Anglie, postavil 22 kostelů-často pro chudinské či průmyslové čtvrti-*Kostel Chad* (v průmyslové zóně, cihlová stavba, spíše německá gotika), *kostel sv. Martina v polích, …, Vlastní dům*

-A. Salvin: *Harlaxton Manor*

-T. Rickman: *kostel St. George* (gotické principy, litinová stavba, připomíná kostel sv. Anny v Praze)

-Arbury Hall
-Dům W. Scotta

Německo:
-K. F. Schinkel: spíše klasicista, *Památník královny Luisy Pruské* (odpovídá královině příslušnosti)

-*Löwenburg u Wilhelmshöhe* (miniatura, stavěno jako zřícenina)
-Kostel sv. Bonifáce v Mnichově (románská poloha)
-zámek Neuschleinstein (až absurdní)

Francie: poznamenáno VFR a vládou Napoleona, imperiální styl a klasicismus
-R. Mique: *Mlýn královny v Trianomu*

-*kostel sv. Klotyldy* (spíše novogotické než romantické)

Itálie:
-průčelí katedrál v *Miláně* (největší gotická stavba v Itálii, renesanční okna a gotické detaily)
-*Palacio de Pena* (středověké a maurské projevy, německý architekt)

USA:
-T. Cole: *Architektonický sen v Toledu v Ohiu* (pyramida, předimenzovaný řecký chrám, gotická katedrála, …)

-*Trinity Church ve Washingtonu*
-*Sítní věžnice ve Philadelphii*

Rakouské císařství a Čechy: vliv stavebních úřadů-zásluha o zkrácení baroka u nás
-J. Hardtmuth: *Čínský pavilon v Lednici* (zahradní stavba), *Minaret v Lednici*
-E. B. Lamb: anglický architekt, *návrh na zámek v Hrádku u Nechanic* (upravováno, spíše novogotické)

-*Gotická rozhledna v Krásném Dvoře*
-*Červený mlýn ve Veltrusech*
-*Egyptský mlsték ve Veltrusech*
-*Zámek v Lednici* (významná novogotická a romantická stavba)
-*Zámek Hluboká* (inspirováno Anglií)
-*Zámek Sychrov* (pro Rohany, anglická inspirace)

NOVÉ KONSTRUKCE A INŽENÝRSTVÍ

Úvod:
-ze začátku bylo železo dražší než zdvio, používání dřeva nebylo aktuální
-J. Smeaton: „otec stavebního inženýrství“, ve velkém stavěl mosty, přístavy, průplavy, *Eddystonský maják* (postaven na základě z portlandského cementu, byl vysoký 18 metrů, široký byl 8 – 5 metrů, vystavěn z hydraulického vápna)
-ke konci 19. století došlo k založení Pražské polytechniky
-vývoj nových materiálů: patent na tzv. římský cement používaný na štuky, britský cement, hydraulický vápno pálené s jily tuhnoucí pod vodou, portlandský cement - objev **J. Aspdinea** (zedník z Leedsu), portlandský cement se postupně dostal do běžné praxe, první cementárna v Čechách v Bohosudově, zdokonalování výroby železa nakonec natolik zlevněla, že železo dosahovalo ceny dřeva a dalo se používat ve větší míře ve stavitelství
-lítina dovolovala tvořit až krajkový vzor
-rozvoj výtahů (první firma Elisha Graves Otis) a pohyblivých schodů (v souvislosti s výstavbou metra)

- 5 -

1851-1862
-1851: první světová výstava v Londýně
-1853: první světová výstava v Vídni
-1859: první světová výstava v Filadelfii
-1862: první světová výstava v Londýně
-1867: první světová výstava v Filadelfii
-1873: první světová výstava v Vídni
-1876: první světová výstava v Berlíně
-1883: první světová výstava v Filadelfii
-1889: první světová výstava v Paříži
-1893: první světová výstava v Chicagu
-1897: první světová výstava v Antverpách
-1904: první světová výstava v Saint Louis
-1905: první světová výstava v Bruselu
-1907: první světová výstava v Londýně
-1910: první světová výstava v Birmíngamu
-1913: první světová výstava v Londýně
-1917: první světová výstava v Paříži
-1925: první světová výstava v Paříži
-1934: první světová výstava v Londýně
-1937: první světová výstava v Berlíně
-1939: první světová výstava v Berlíně
-1951: první světová výstava v Paříži
-1958: první světová výstava v Brně
-1967: první světová výstava v Montrealu
-1970: první světová výstava v Mexiku
-1974: první světová výstava v Spolkové republice Německo
-1977: první světová výstava v Montrealu
-1984: první světová výstava v Los Angeles
-1988: první světová výstava v Spolkové republice Německo
-1992: první světová výstava v Barceloně
-1998: první světová výstava v Barceloně
-2000: první světová výstava v Paříži
-2005: první světová výstava v Lisabonu
-2008: první světová výstava v Madridu
-2010: první světová výstava v Hanou
-2013: první světová výstava v Soči
-2015: první světová výstava v Antverpách
-2017: první světová výstava v Esplanade
-2020: první světová výstava v Paříži
-2025: první světová výstava v Paříži

m. *Eiffelova věž* (pro světovou výstavu v Paříži)
-W. Slater: *Návrh kostela v gotickém stylu*

české prostředí:

-*Průmyslový palác v Praze* (pro jubilejní výstavu)
-*Petřínská rozhledna* (česká Eifelovka v Praze)
-O. Hieser a W. von Hanau: litinový pavilon

OBDOBÍ HISTORICKÝCH STYLŮ (HISTORICISMUS, NEOSTYLY)

Úvod:
-období historických stylů=historismus=období novostylů=historicismus
-historismus: romantismus, revivalismus (striktní historicismus), eklektický historicismus (eklektismus)
-neogotika-neorenesance-neobaroko-eklektismus

Velká Británie: Institut britských architektů (IBA) => **Královský institut britských architektů** (RIBA), Asociace architektonických kreslířů (mladí architekti), časopis Stavitel, vliv nových konstrukcí, vliv lidové architektury, chudinský zámek, hygienické předpisy pro města, …-vliv na budování měst, neobnovování památek
-P. Webb: stavebníká rodina, spolupráce s **Morrisem**, stál u zrodu památkářské péče (soukromá společnost), reakce na nové konstrukce, obrat k řemeslným pracím, **vernakulární styl**-lidové stavby, *Red House* (pro Morrisse, typický vernakulární styl: porché-architektonizovaný vstup do stavby, strmá střecha, posuvná okna, lomené oblouky, režné cihelné zdívko v pohledu), *vikarův Panny Marie, soukromé domky v Londýně* (gotizující), *kostel sv. Marina v Bramptonu* (návrh věže), *opevněný dům ve Standen* (typicky v zahradě)
-W. Morris: především podnikatel-firma na nábytek a interiéry (křesťanská symbolika, artušovské legendy, návrat k rané renesanci), stál u zrodu památkářské péče (především restaurátní, návrat k přírodě)
-R. Kerr: *Dům Gentlemana* (kniha se zásadami jak stavět anglický dům, deset stylů určené pro jednotlivé typy staveb-např. gotika pro církevní stavby)
-G. G. Scott: kostely v novém stylu, *kostel Všech Svätých v Halifaxu* (rané formy gotiky), *kaple v Oxfordu* (francouzské detaily), *Zahraniční a koloniální úřad v Londýně* (různé návrhy v různých stylech-gotický, …, vyhrál návrh renesanční), *návrh radnice v Hamburgu, návrh Reichstagu v Berlíně* (2. místo v soutěži)
-W. Burgess: návrat k středověké gotice
-A. Waterhouse: *radnice v Manchesteru* (užít spíše detailů než striktní dodržování stylu), *Přírodovědecké a historické muzeum v Londýně* (odkaz na románský sloh ale jen detaily)
-J. Ruskin: Skot, z bohaté rodiny-ale svoje bohatství po odchodu od rodičů rozdál, prodával víno a sherry, cestoval a kreslil, propagátor gotiky, významný teoretik, ovlivnil architekturu až do počátku 20.století, základní pravidla v knize *Sedm lamp architektury* (obět, krása!, poslušnost, pravda!, vzpomínka, síla, život), odděluje výrazné architekturu a stavitelství, význam náboženství, moralismus, gotika jako jediný racionální styl (divokost, rozmanitost, naturalismus, oskřivost, nadbytečnost, …)
-Cuthbert: *Radnice v Leedsu* (neobarokní)

-**věžnice:** pensylvánský rozvětvený typ, záchod a tekoucí voda na každé cele
-nemocnice: samostatné pavilony, přivedení světla do operačních sálů, otevřená dispozice

Francie: rekonstrukce památek do ideální podoby
-východí stavby:
-*kostel sv. Klotyldy* (první novogotická stavba ve Francii, velice přísný styl),
-*rekonstrukce katedrál v Chartres* (nahrazení vyhořelého krovu litinovou konstrukcí)

-E. E. Violet-le-Due: teoretik, *Slovník architektury* (detaily, konstrukce, klenutí atd., velice rozsáhlé dílo), z bohaté rodiny, na sklónku žvoti došel i k litinovým konstrukcím, *rekonstrukce Notre Dame v Paříži, rekonstrukce města Carcassone* (horní-středověké a dolní-novodobé město, systém dvojitých hradeb-vnitřní má základ v římských opevněních, užít převýšených střeche-nebyl pro ně důvod, …), *návrh pařížské opery* (nerealizováno, neorenesanční), *polská škola v Paříži* (neobarokní)
-J. B. Lassus: rekonstrukce významných francouzských katedrál-*katedrála v Remseí, katedrála v Nantes*
-C. Garnier: *Opera v Paříži* (vyhrál soutěž, rozsáhlá společenská stavba, renesanční principy, barokní kupení výzdoby, významný vliv na budoucí divadelní stavby, naddimenzování)

Německo:
-H. Hübsch: výborné vzdělání, publikoval, upřednostnění technické části staveb, racionalita, byzantské a románské vlivy, *Botanická zahrada s oranžérií v Karlsruhe* (italská renesance), *Ministerstvo financí* (rundbogenstil), *Technická vysoká škola* (rundbogenstil a byzantské vlivy), *návrh do soutěže na Maximilianum v Mnichově* (německý traditionalismus, soutěž později zrušena)
-F. Bürklein: působil v Mnichově, gotika a rundbogenstil, technická dovednost, *Mnichovské nádraží* (románský sloh), *Maximilianum* (víceméně barokní-základních pět částí, výrazné gradace na střed, konkávní projmutí, dynamika, detaily jsou italsky renesanční)

- 7 -

mosty a můstky: procházejí určitým technickým vývojem (patent plochého kovového spoje, patent řetězového mostu (americký inženýr **J. Finley**), první traktát o mostní architektuře (**T. Pope**), první most zavěšený na lanech v Philadelphii)
-T. Pritchard a A. Darby III.: Darbový zavedli do výroby železa koks, *Coalbrookdale* (první litinový most na světě, původní rozpočet byl značně překročen, hlavní část litinová, na krajích byly původně velké mohutné kamenné bloky, později byly odlehčeny kvůli zatěžování zeminy, výška 40 stop, rozpětí 100 stop)
-T. Paine a R. Burdon: *Sunderland bridge* (rozpon 236 stop)
-Aksvadukt London on Tern
-T. Telford: *návrh mostu přes Temži* (rozpon byl natolik velký, že by to asi nebyli schopni to realizovat), *Conway bridge ve Walesu*
-M. Sequin: *most v Tournon na Rhoně* (lano je zavěšeno až u základu)

-*Brooklyn bridge* (typicky lanový most)
-*most přes Labe v Hamburku*

přádelny bavlny: stroje byly obrovské a umísťoval se na půdy kvůli rozponům střeche:

-*Belper Mill*
-*Salfordská přádelna = Salford Mill*
-C. Bage: *přádelna ve Shrewsbury* (ve všech patrech umístěny spřádací stroje, obrovský prostor přerušovaný litinovými sloupky)
-*North Mill v Belperu* (vodní pohon)

doky a skladště:
-*Albertovy doky v Liverpoolu*

střechy a zastřešení: střechy jsou nespalitelné - menší riziko požáru, zasklívaní pasáží
-V. Louis: *Theatre Francais* (střecha z kujeňho železa)
-F. J. Belanger a F. Brunet: *obitný trh Halle ou Blé*
-*Sířechu katedrály v Chartres* (litinové konstrukce, po požáru)

skleníky: skleníková architektura vrcholí v obrovských halách, zvětšení ploch pro světlo
-botanická zahrada v Paříži
-*Rouhault*
-*palmový skleník v botanické zahradě v Kew*

nádraží:
-*Hlavní nádraží v Budapešti*
-*stanice Sv. Pankráce* (obrovská kovová hala s několika kolejíšti)
-*stanice podzemní dráhy na Baker Street*

litinové schodiště: *zámek Liběchov*, kolem 1850 běžná záležitost

Nejvýznamnější architekti:

-J. Nash – *Royal pavilion v Brightonu* (litinové sloupky jsou neuvěřitelně štíhlé, typické zdrobnění odpovídá rokokovému a hlavně gotickému vkusu)
-J. Paxton: vyhrál soutěž na základní pavilon světové výstavy v Londýně (sešlo se celkem 145 projektů)

-W. Cavendish: 6. vévoda z Devonshire, postavil několik skleník, staveb pro Rothschildy, ovlivnil architekturu výstavních pavilonů zejména pro výstavy, *Lilly house pro Victoria Amazonica* (nejkrásnější, bylo použito nových skel značně velkých rozměrů-sklárna bratři Chancerů, *Crystal palace* (montoval se v továrnách, montáž nebyla až tak náročná, 3800 tun litiny, 700 tun kujeňho železa, sklo bylo zasazeno do dřevěných rámi, na vnitřním vybavení se podílelo více architektů, v kombinaci národních barev, monostřítné záležitosti, 124 x 563 m, základní modul 7,2m (24 stop), byl postaven v parku, některé vzrostlé stromy nechali, objekt byl rozebrán a přenesen do parku v Sydneyham, obrovský komplex vyhořel), *Crystal palace New York, Glas Palace v Mnichově,Hala strojů v Paříži* (hala obrovského rozponu)
-H. Horeau: vydal knihu nové formy architektury, ve skutečnosti se moc neuplatnil, stal se oficiálním architektem komuny, skončil ve vězení
-A. Boileau: vytvářel prospekty varhan, používal téměř výhradně litinové konstrukce, *kaple St. Eugéne* (není třeba opěrného systému, subitilní litinové sloupky nevadí i když do gotické architektury nepatří, *obchodní dům Bon Marché v Paříži* (spolupracoval s **Eiffelem**, prosklená architektura, použití litinových sloupků)
-P. F. H. Labrousse: *Bibliothèque Sainte-Genevieve v Paříži* (vliv italské architektury, vychází z architektury San Francesco v Riminu, v interiéru je to obrovské dvoudvůl na litinových obloucích, *Bibliothek National* (konstrukce na štíhlých litinových sloupcích, horní osvětlení)
-G. Eiffel: vystudovaný inženýr, začínal jako mostní stavitel, *most Maria Pia v Portugalsku* (rozpon 160 m, výška oblouku 60

- 6 -

1851-1862
-1851: první světová výstava v Londýně
-1853: první světová výstava v Vídni
-1859: první světová výstava v Filadelfii
-1862: první světová výstava v Londýně
-1867: první světová výstava v Filadelfii
-1873: první světová výstava v Vídni
-1876: první světová výstava v Berlíně
-1883: první světová výstava v Filadelfii
-1889: první světová výstava v Paříži
-1893: první světová výstava v Chicagu
-1897: první světová výstava v Antverpách
-1904: první světová výstava v Saint Louis
-1905: první světová výstava v Bruselu
-1907: první světová výstava v Birmíngamu
-1910: první světová výstava v Londýně
-1913: první světová výstava v Spolkové republice Německo
-1917: první světová výstava v Paříži
-1925: první světová výstava v Paříži
-1934: první světová výstava v Londýně
-1937: první světová výstava v Berlíně
-1939: první světová výstava v Berlíně
-1951: první světová výstava v Paříži
-1958: první světová výstava v Brně
-1967: první světová výstava v Montrealu
-1970: první světová výstava v Mexiku
-1974: první světová výstava v Spolkové republice Německo
-1977: první světová výstava v Montrealu
-1984: první světová výstava v Los Angeles
-1988: první světová výstava v Spolkové republice Německo
-1992: první světová výstava v Barceloně
-1998: první světová výstava v Barceloně
-2000: první světová výstava v Paříži
-2005: první světová výstava v Lisabonu
-2008: první světová výstava v Madridu
-2010: první světová výstava v Hanou
-2013: první světová výstava v Soči
-2015: první světová výstava v Antverpách
-2017: první světová výstava v Esplanade
-2020: první světová výstava v Paříži
-2025: první světová výstava v Paříži

-G. Semper: výrazný vliv na středoevropskou architekturu (Rak.-Uh., Švýc., Něm.), studoval matematiku, geometrii a architekturu, osvoji si rundbogenstil (významně prosazuje) a neorenesanci, zabýval se barevností antické architektury-novodobé diskuze a realizace barevné architektury, teoretik a myslitel *Komparativní stylistika* (kniha, Y=F(x,y,z):Y-umělecké dílo, F-funkce a typ stavby, x-materiál, y-podmínky politické, místní apod., z-podíl umělce a investora …, svěbtýná architektonická díla bez vazeb), začal jako profesor v Drážďanech-po revoluci odešel do Švýcarska, *Dvorní opera v Drážďanech* (novorenesance a typ divadla do celé Evropy, v areálu Zwingeru, zdůraznění hlavní trojvy, jednoduše sloupů, římská renesance, vyhořelo-rekonstrukce), *rekonstrukce dvorní opery v Drážďanech* (další zdůraznění hlavní osy, zdvojení sloupů, bosupř přizemí, benátská renesance), *Galerie v Drážďanech* (barokní vzhled, výrazné rizality), *návrh na kostel sv. Mikuláše* (neprovedeno, výjimečně novogotický), *Polytechnika v Zurychu* (italská renesance, rizality), *Nádraží v Zurychu* (složitá konstrukce), *radnice ve Winterthuru* (inspirace antikou), *Přírodovědné muzeum ve Vídni* (inspirace Palladiem a Sansovinem, kombinace s technickým řešením), *Dvorní divadlo ve Vídni* (podobně jako opera ve Drážďanech, vedlejší proozy na bočích divadla)

-*dstavba katedrál v Kolíně nad Rýnem* (podobná katedrále sv. Víta v Praze)

Rakousko-Uhersko:

-oblast Rakouska:
-P. Wallot: *Reichstag v Berlíně* (imperální architektura, reaguje na sjednocení Rakouska, neobarokní), *Saxon Diet* (neobarokní)
-T. von Hansen: dánský původ, *Parlament ve Vídni* (antický inspirace řecké, kariatidy, novorenesanční interiéry), *Heinrich-Hof ve Vídni* (renesanční inspirace německá), *Burza ve Vídni, Akademie výtvarného umění ve Vídni, Waffnenmuseum ve Vídni* (byzantské, benátské a gotické inspirace, evokace nedobytnosti)
-E. van der Nüll a A. S. von Sicardsburg: nerolučná dvojce, **Nüll**-estetické záležitosti, **von Sicardsburg**-technické záležitosti, *Opera ve Vídni* (inspirace pro Žitka při stavbě Národního divadla), *Obchodní dům ve Vídni* (eklektismus)
-F. von Schmidt: *radnice ve Vídni* (evokace gotického města), *kostel Maria vom Siege* (centrální dispozice)

-*Ringstrasse ve Vídni* (rozsáhlý projekt v místech bývalých barokních hradeb, řada architektů a řada staveb): *Přírodovědné muzeum, Historické muzeum, Dvorní divadlo, Parlament, Radnice, Burza, Akademie výtvarného umění, Opera, Waffnenmuseum, kostel Marie vom Siege, Votivkirche, …*

Maďarsko:

-I. Steindl: *Parlament v Budapešti* (monumentalita, na břehu Dunaje)

Itálie:

-*dstavba průčelí katedrál v Miláně*
-*dstavba západního průčelí St. Maria del Fiore ve Florencii*

české prostředí:

-I. V. Ullman: absolvoval Polytechniku v Praze, studoval i v Německu, Rakousku a Itálii. Svágr architekta **Barvitiá**-spolupracuji (dnes Akademie věd, základ české novorenesance, později rozšířeno zdvojením-F. Schachner, inspirace Sansovinem-Palazzo Corner, původně přísně symetrické koncepce, obrovský ústřední prostor), *Lažský palác* (exkluzivní nájemní byty, restaurace v přizemí, neorenesance, francouzská renesance-střechy), *Prozumní divadlo* (budova zakonponovaná do budovy NOV), *Sokolovna v Sokolské ulici v Praze* (inspirace rundbogenstillem ale více renesanční), *Katův dům, Vyšší dívčí škola na Novém Městě pražském* (konceptně barokní, detaily renesanční, inspirace Semprem-Univerzita v Zurychu), *Česká polytechnika na Karlově náměstí v Praze* (zdůrazněná střední část, inspirace Sansovinem-Knihovna sv. Marka v Benátkách, poslední samostatné dílo Ullmana), *Lannova vila* (úprava zahradního průčelí ve stylu toskánské vily, spolupráce s **Barvitiem**), *Šebkův palác* (exkluzivní byty), *Nádraží Franze Josefa ve Vídni* (spolupráce s **Barvitiem**), *Nádraží Franze Josefa v Praze=Hlavní nádraží* (koncepce s dvoudvůzovým průčelím-inspirace z Villy Medici)

-A. Barvitius: patřil do střední třídy, studoval filozofii, práva, architekturu, putoval po Itálii-v této době zrykem (obilil si toskánskou renesanci), spolupracoval s **Ullmanem**, členem Spolku inženýrů a architektů, pokoušel se i místo profesora kresby na Německé technice v Praze, na sklónku života navrhoval věci pro církve (monstrance, předměty pro bohoslužby, oděvy apod.), *Hrobka rodiny Lamů a Schebků na Olšánských hřbitovech* (italská gotika), *Groebeho vila na Vinohradech* (inspirace Villou Medici-toskánská architektura), *Nádraží Franze Josefa v Praze a Hlavní nádraží, Architektura sochy Josefa Jungmana, Kostel sv. Václava na Smíchově* (inspirace kostelem San Lorenzo-ve stylu italské renesance), *fasáda konventu Voršilek*
-J. Žitěk: studoval v Praze a ve Vídni, pocházel se skromých poměrů (otec brzo zemřel, matka byla pradelna u malíře Pínského díky čemuž mohl Žitěk studovat), účastnil se revoluce, později byl velkokatákem (vyhráběl sra, a oženil se se slečticíno, vyučoval na německé části Pražské techniky, *Farní kostel v Rakové na Slovensku* (novogotický), *Přivoz v Petrohradu, Návrh na přestavbu zámku v Bečově nad Teplou* (pouze z části realizováno), *Návrh Prellerovy galerie ve Výmarnu* (nerealizováno)=>*Návrh muzea ve Výmarnu* (realizováno, detaily z knihovny sv. Marka v Benátkách), *Kostel sv. Jana Křtitele ve Vlněvsi* (novorománská), *Národní divadlo v Praze* (mnoho návrhů od různých architektů (Frölich, Lissceck, Ullmann, Hlávka, Niklas), inspirace Dvorní operou ve Vídni, různé návrhy i od Žitka-vždy novorenesanční, před požárem bylo součástí i Prozatímní divadlo od Ullmana-dvě divadelní scény, po požáru spojení do jedné struktury, po požáru oceľový krov, původně

- 8 -

uzavřelí ucelenou řadu domů-domů později zbourány-doplňnéno volně prostranství v 20. století-*Nová scéna ND*, interiéř spíše rokokový a barokní-inspirace Pallazzo Farnese), *Rudolfinum* (pořádková se součtě v výstavbu-multifunkční stavba-složité úprava (Archivtus, Ullmann+Barvitus), inspirace operou v Drážďanech-G. Semper, zdůraznění oběhů tvaru, zdvojené sloupy, benátská architektura-Sansovino, výrazná monumentalizace), *Mlýnská kolonáda v Karlových Varech* (návrh byl dvoudoplazdí-realistizován pouze jako jednopodlažní)

- J. Schulz: studoval v Praze a ve Vídni, oceněný za kresby a architekturu, asistent **J. Zítka**, putoval po Itálii, usadil se v Praze, profesor na české části Pražské techniky, psal teoretické práce, *Rudolfinum* (spolupráce se Zítkem, ...), *Dům společnosti pražských stavitelů, kameníků a zedníků* (inspirace Univerzitou v Curychu), *Národní muzeum v Praze* (na místě košské brány, výrazná monumentalizace-význam stavby), *Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze* (vedle Rudolfinu, inspirace francouzskými střešchami, benátské fasády, polosloupy až v 3.NP a ve 2.NP ne-rezusanec-nelogické)

- J. Niklas: *Novoměstské divadlo* (dřevěná, inspirace Semperem), *Kupecká nemocnice u Karlova* (novogotické), *Nové proboštství na Vítězradě* (novogotické), *Synagoga v Templu* (maurský styl)

- J. Hlaváček: velký mecenáš umění a studentů, C. K. stavební rada, architekt a stavitel, ze střední vrstvy, studoval ve Vídni-vztah k novotocce, vlastní stavební kancelář ve Vídni, založil řadu nadací pro podporu české vědy a umění, první prezident Akademie věd, inicioval soupis památek-nedokončeno, *Metropolitní seminář Fecko-katolické církve v Černovicích* (gotická a byzantská inspirace, stupňovitě štít), *Zemská porodnice* (režné cihly a tvarovsky-skládány do dekorů, i glazováno, gotizující principy), *Zámek v Lužanech* (vlastní sídlo)

- F. Schmoranz: otec a bratři byli architekti, pracoval pro muslimy, *Egyptský výstavní pavilon na světové výstavě v Paříži, Lázně Hamam na Slovensku, Umělecko-průmyslová škola v Praze* (benátské principy)

- K. Schlimp: rakouského původu, Nádraží TŠnov v Praze (mezi Novým městem a Karlínem, dnes zbouráno, střední pavilon v podobě triumfálního oblouku, litinová nádražní hala)

- A. Wolf: literární činný, *Hypotézní banka na Novém městě pražském*

- A. Wiehl: syn lesního úředníka, studoval v pražskou Techniku, asistent na Technice, průběžně měl několik spolupracovníků-např. **O. Polívka**, průkopník české novorenesance, *Domy v Divadelní* (typická italská renesance, raná tvorba, sgrafitová výzdoba-spolupráce s Mikolášem Alšem), *Dům ěp 1035 v ulici Karoliny Švétle* (římská tvorba, předvěst české polohy renesance, sgrafitová rustika, fabionová římsa), *Mysliveckový mlýn-Smetanova muzeum v Praze* (pracoval jen na fasádě, přesné symetrické-spíše barokní poloha, cibelné zdivo), *Dům na Smíchově* (italská i česká renesance, výrazný portál-podobně jako Nelažovské zámek či zámek Kacetov), *Dům ve Škorpově ulici* (spolupracoval s **Mikolášem Alšem**, pozdně gotická trojdielná okna), *Výstavní areál v Holešovicích (Vstupní brána-dnes nestojí, dřevěná, Výstavní pavilon-česká renesance, Administrativní budova-česká renesance, Fara u sv. Petra v Praze* (gotika i renesance), *Vlastní dům na Václavském náměstí* (po smrti věnoval Akademii věd-dodnes, neoromantické a neorenesanční), *Spořitelna král. hl. m. Prahy* (benátská inspirace, na objektivně významné instituce, několik slobových poloh, klasický renesanční portál)

- J. Mocker: pražská škola, pražská stavovská polytechnika, novogotik-gotiku velice dobře pochopil, *Dostavba chrámu sv. Víta* (po vizuru kolínské katedrály průčelí ve spolupráci s **K. Hilbertem**), *Dostavba věže sv. Štěpána ve Vídni, Rekonstrukce Karlova, Kostel sv. Ludmily na Vinohradech,*

- F. Ohmann: *Walterov palác* (podobá hodně pozdně barokní stavby)

- Fellner & Helmer: *Divadlo v Karlových Varech, Divadlo F.X. Šaldy v Liberci, Státní opera v Praze, ...*

-Chemický ústav německé univerzity v Praze (počin neznámého autora ze stavebního úřadu)

-Kotlív obchodní dům

-Sokolovna v Českém Brodu

-Obřadní budova Starého židovského hřbitova

-Radnice v Liberci

-Radnice v Kolíně (česká renesance, inspirace historickou radnicí v Plzni)

-Nemocniční kaple sv. Anny v Brně (z rakouského prostředí, Brno mělo vždy blízko k Vídni)

-Museum v Opavě

USA:

Čiagská škola: po velkém požáru celého centra a významného přístavu v Chicagu došlo k celkovému přepracování městské zástavby, typ mrakodrapu (tehdy měly něco málo přes 10 podlaží), pravidelná čtvercová uliční síť propojená ale i po diagonálních, mrakodrapy inspirovány skladištními budovami, problematika požárů vs. litinové konstrukce, problém ztvárnění fasády (dekor vs. bez dekoru, často pouze mechanické přidávání pater)

-Smíšené zboží v Bostonu (románské a renesanční inspirace, odlišování pater typem oken)

-Pullman Town v Chicagu (továrna jako určující prvek pro urbanismus městské části)

-Flat iron building v New Yorku (zajímavá dispozice)

- W. L. B. Jenney: studoval v Paříži, pracoval na francouzské železnici, bojoval v občanské válce jako důstojník na straně Severu (byl povýšen na majora), *Home Life Insurance Company building* (několik pater pohromadě, výrazné římsy, mechanické přidávání pater, zdemolován, 12podlaží, 55m, 1. mrakodrap, skelet ze železa, odlehčení zdí velkými okny, síkne zavětrováním), *Manhattan building* (zvláštní arkýře, omezená dekorace, glazovaná keramika, zdivo z režných cihel), *Second Leiter Building* (omezená dekorace), *Ludington building* (keramické obklady s rostlinnými motivy), *Obchodní dům The Fair* (ocelový skelet se zavětrováním, stěny pouze výpňové s velkými okny)

národní stylu umění, *Kaloc Güell v Barceloně* (pro svého mecenáše, svébytná architektura, propojení stavby vertikální halou, secesní principy na povrch prvčích, *Casa Batllo v Barceloně* (přestavě z paláce, volně plastická modelace průčelí, perfektní práce se světlem a barvou), *Casa Mila v Barceloně* (volně probíhající, mošské inspirace, architektura doslova vyrostla, *Sagrada Família v Barceloně* (mlžná podoba, pitoresknost, realizován jen jižní portál-princip středověké katedrály se stavbou na několik desetiletí, gotická vertikálita, sofitiskování přístup ke konstrukci), *Kolonie pro továrnú Güell v Santia Coloma de Cerveló - Krypta* (vybudoval jen spodní část, ideální namáhání konstrukce)

- C. R. MacKintosh: *Skot*, reagoval perfektně na rozříštění uměleckých záležitostí ve Velké Británii, *Škola umění v Glasgow* (skloubení skotské tradiční pravohlé stavby a křivek pro zdůraznění, symbolistická spirituálita a výraz, silná atmosféra), *Čajovna Willow* (inspirace japonskými dřevotvry, navrhoval i nábytek, stavba, interiér a nábytek je propojen jediným společným prvkem), *Hill House Helensburgh* (antiké-renesanční principy bydlení)

- O. Wagner: *Rakušan*, tři školy (Technika a Akademie ve Vídni, Akademie v Berlíně), úspěšný podnikatel-stavby projektoval, řídil a financoval, často také vlastnil, ovlivnil celou Evropu do budoucna (Kotěra, Plečnik, ...), kniha **Moderní architektura** ("Nepřatické nemůže být krásné"), byl ze starší generace ale vstoupil mezi mladší do spolku Secession, *Domy ve Weinselce ve Vídni* (úprava fasáda a dekoru neorenesančních domů, velice decentní a drobný dekor), *Videašská městská dráha* (začíná jako novorenesanční ale přechází k secesi), *Stavby na Dunajském kanálu* (zecla volná plocha fasády, dekor z nutnosti-mramor na hliníkových nýtch), *Kostel sv. Leopolda ve Steinhofu* (opět dekor jako nutnost-nic navíc), *Poštovní spojitelnice ve Vídni* (secesní je pouze atika s výrazným dekorem a sochami, jinak je to volná plocha z mramoru kotveným kotvami, povýšil volný prostor inženýrských staveb na výřivý prvek, architektura je postavená na atmosféře, velké komplexnost celé stavby, funkčně dekorativní principy)

- J. M. Olbrich: *Rakušan*, *Výstavní síň* (celková hmota, oslava volné plochy), *Umělecká kolonie v Darmstadtu* (naprosté oprotičný dekoru, funkce bezbezytku určuje výraz stavby, jedno z první pásových oken)

- P. Behrens: *Němec*, malíř, později designér a architekt, *Vlastní dům v umělecké kolonii v Darmstadtu* (silně secesní, vliv na Bauhaus)

česká secese:

- J. Kotěra: studoval architekturu ve Vídni, vyučoval na uměleckých školách v Praze, *Peterkův dům na Václavském náměstí* (řídnoráí dekor s barokní inspirací, střední několikpatrový segmentový výkřev, velké prosklené vlyohy, problém průjezdu do dvora, za své době odsouzen, neorámované okna.), *Pavilion spolku Mánes pod Petřínou* (po výstavu Rodina v Praze, později zbořeno, postraní pilony, obrovský oblouk), *Máchova vila v Bechyni* (motiv lidové architektury-Red House v Anglii, hrázdní, barokní konvenční průčelí zdůrazněné bočními síknými stěnamí), *Okresní dům v Hradci Králové* (barokní vzlédná římsa, symetricky asymetrická), *Národní dům v Prostějově* (seskupěn budov, polyfunkční objekty, asymetrický komplex se symetrickými částmi, vídeňská geometrie, režné zdivo a omítka), *Městské muzeum v Hradci Králové* (asymetrická, symetrické detaily, seřtení náklady na materiály- beton místo kamene), *Laichtrův dům v Praze* (pro nakladatele, cihlové režné zdivo ale skládané do dekorů), *Mozaertum* (pro hudebního nakladatele, režné zdivo a pohledový vstup, ustupující podlaží směrem vzhůru)

- J. Fanta: *Hlavní nádraží v Praze*

- O. Polívka: starší generace, studoval Německou univerzitu v Praze, asistent **Zítka**, přes novorenesanci a neobaroko k secesi, *Obchodní dům v Praze* (s A. Balšánem, působí jako inspirace byzantská či benátská ale není), *Pojížňovna Praha* (nějaký vymezuje okna, bohatá výzdoba, základní secesní principy), *Tapicová nakladatelství* (základní secesní principy, ekletické detaily)

- R. Weyr a R. Klenka: *Luxusní nájemní domy v Praze* (vřtáh, ústřední topení, architektonicky nevýrazné)

- O. Novotný: *Štencův dům* (režné zdivo, vídeňská geometrická secese, cihla i v interiéru)

- F. Ohmann: zastánce neobaroka, barokizující principy, *Hotel Central v Hyberské ulici v Praze* (barokní horní štít, secesní dekor, spolupráce s **Q. Bělský**-přodory a stavitel)

anika:

-Prienne: pravoháhlá síť srovnatelných ulic

-Timgad: hlavní dvě osy k branám, fórum (bazilika-tržnice, radnice, domy, stoa, veřejné záchodky)

gotika:

renesance: pravidelnost, lichoběžníkové řešení, symetrie

-Kapitolské náměstí: lichoběžník, konvergentní budovy proti sobě, perspektivní přiblížení

-Capralote: výrazná ulice přímo k zámku bez ohledu na okolí

baroko: výrazné je opěvnění

-Náměstí sv. Petra

-náměstí před Santa Maria della Pace: užívá starší výstavbu a symetricky jej převádí

-Náměstí před palazzo Montecitorio: monument na střešbu

-Londýn: monumentalita

18. století: vznik generálních plánů měst, zákon o vyvlastnění ve veřejném zájmu

-Terežín a Josefov: předsanuté pevnosti, Sachovnicové řešení, čtvercové náměstí s nejdůležitějšími stavbami

-D. Adler & L. H. Sullivan: *Jeweler's building* (speciální Sullivanův dekory), *Auditorium building* (opera spojená s hotelem-americká specialita, dekorace odvozené z francouzského florálního vzorníku-předznamenává secesi, speciální zvukové řešení v koncertním sále), *Wainwright building v St. Louis* (výšková stavba v podobě sloupu, zdůraznění patky a hlavice, vertikálně zvýrazněný difk, zvýrazněná nároží), *Guaranty Trust building v Buffalu* (sokl je zvýšeným parterem pro obchod, další podlaží jsou kanceláře, nahohře je pak technické zázemí-popř. luxusní sály)

- L. H. Sullivan: po třinácti letech se rozšířl s **Adlerem**, pracoval u něj **L. Wright**-inspirace pro jeho typickou éru, *Bank v Ovatomě* (základem jsou obrovské oblouky-prosvětlení ústředního halového prostoru), *Obchodní dům Carson Pirie a Scott* (terakotový obklad v patrech s jednoduchým dekorem, chicagské okno-střední pevné okno a na krajích klasická americká okna, soklová část obložena litinou)

-D. H. Burnham & J. W. Root: *Rookery building* (12 podlaží, celkové působí zvláštním dojmem, litinová konstrukce), *Masonic Temple* (92m, 21 podlaží, sedlová střešča, stěže dělené jako sloup), *Goddard building* (oprotěno od dekorace, velice moderní), *Reliance building* (zvýrazněné arkýře, dekorované terakotový obklad)

-Holabird & Roche: cibelné obklady, málo dekorace, *Marguette building, Monadnock building* (cibelný obklad, bez dekorace), *Radnice a zemský úřad* (maximalizované sloupy, historizující inspirace), *North America building* (velice moderní)

SECESE

Úvod:

- poslední desetiletí 19.století a první desetiletí 20.století

- největší rozkvět právě na přelomu století

- sklo, kovové konstrukce (litina, železo, ocel), prefabrikace

- uplatnění kovu ve větší míře-základní konstrukční prvek

- princip volného pádorysu

- vliv vztah exteriér a interiér

- vliv industrializace

- průmyslová výroba sérií (terakota, sádra, ocel a železo, dřevo)

- konkurence ve stavební výrobě

- odklon od řádovosti - nové tvůřeí a autorské návrhy a principy

- zvětšení skleněných desek

- hledání nového slohu - byla i vypsaná soutěž ??

- nezávislost dispozice a vzhledu, stavebního principu a estetiky

- oddělení práce inženýra a architekta-rozpor, hledání rozhraní

- rostla vliv měšťanstva-legalizace moci (neostly jako ukázka bohatství, která vyprchala ve výstavbě činžovních domů-důvod hledání nového stylu)

- inspirace v přírodě pod tlakem růstu měst-předměstí, bydlení na venkově, volná příroda

- rozvoj psychologie (výklad snů)

- růst dopravních kontakti-propojení světa (japonské, egyptské, čínské, ... vlivy)

- generacní střet starí a nové generace-odtržení od starých akademických principů (Secession, Art Novue, Jugendstill, ...)

- stavební boom dovolil rychlý vzestup mladých architektů (stejně tak ale i rychlý pád)

- nejednalo se o nějaké geniální a spasné řešení

- úzká vazba na inspirativní

Předchůdci a inspiřativní proudy:

- Hnutí Arts a Crafts: reakce na industrializaci, návrat k přírodě a venkově, romantická poloha, činnost **Ruskina a Morrise**, později spojení reality a romantické polohy, stavba z průmyslových prvků ale s estetickou hodnotou, Totalkunstwerk, rychlý spád a upadek

- F. Webb: *Red house* (aditivní přidávání prostor, venkovský způsob, neřádovost, volání po přirozenosti)

- C. F. A. Voysey: *Dům v Lancashiru* (odkaz na tradiční venkovský dům, adice prostor, propojování)

- V. Horta: *Belgičan*, studoval v Bruselu, v Paříži se věnoval malřství, plocha pojednána bez vlivu na konstrukci, *Tasselův dům v Bruselu* (poměrně tradiční průčelí-chybí řádovost, vertikální šteřbinová okna v kontrastu s plnou stěnou, oprotično od vnitřních nosných stěn-úžij sloupů, propojení prostor, rostlinný dekor na plochách i v prostorových prvčích), *Dům Evrelde v Bruselu* (otevření interiéru do exteriéru, velké prosklení), *Lidový dům v Bruselu* (vrcholné dílo, kovový skelet, promítnutí interiéru do fasády, později zbořeno)

- H. Guimard: *Francouz*, působil hlavně v Paříži, *Castel Béranger v Paříži* (tradiční struktura bez řádovosti, propojen kovu a železi, křivky ruce procházející), *Stanice metra v Paříži* (propojení prefabrikovaných dílu v různých vazbách-různé zástavky, spojení s osvětlením, smazání rozdílu mezi dekorem a konstrukcí), *Hotel Paul Mezzara* (uklidnění, tradiční pojetí se secesními detaily-nitý povýšené na estetický prvek)

- H. van de Velde: *Belgičan*, vystudoval malřství, věnoval se grafice, designu a architektuře, klade důraz na celkový tvar ne na detail a dekor, nakonec se usadil v Německu, *Vlastní dům v Uccle v Bruselu* (principy Arts and Crafts, asymetrie a symetrie, ...), *Škola Umělecko-průmyslové ve Výmaru* (posaditv průmyslovou stavbu, zcela ovlivněno funkcí stavby, bez dekoru), *Divadlo na výstavě Werkbundu v Kolíně nad Rýnem* (obdobitý přístup a tvar bez dekoru-podobně i jeho návržích nábytku)

- A. Gaudí: *Španěl*, velice osobitý, ovlivněn secesí, inspirace v přírodě (konstrukční logika a principy), národní historii, muslimské a arabské at., stavba jako jeden umělecký objekt, měl štěstí že právě probíhalo národní španělské obrození-hledání

-Karlruhe: první zahradní město, radialita

-Chaux v Arc-et-Senans: kruhové řešení, centralita, domy se zahradou, uzavřené zahrady

-Paříž: přestavba a jednotná výstavba

-Karlín: typicky klasiciční, s ohledem na procházející císařskou cestu

utopické projekty:

-Sforzinda

-město "Člověk"

-Fourierova Jánlanstra: rozsáhlá městská jednotka pro 16000lidí, časový plán obyvatel

-New Harmony: tovární obklopené obytnými stavbami

-Victoria: nebyli zle hospody, herny, nevěstince, ..., sklo a ocel

19. století:

-Londýn: klasicistní úpravy **J. Nashe**-okolí parku, výstavné stavby

-Mnichov: Klenze, ... Ludwigstrasse-od královského paláce, začíná triumfálním obloukem, kolem vládní budovy, rodnogestill

-New York: začíná jako přístav (New Amsterdam), začíná na ostrově Manhattan na fece Hudson, rozšiřování, plány z rukou dvou architektů-jednoduché principy, Sachovnice, Broadway od přístavu, 5 částí, nutnost mostů, v počátku málo zeleně, zavřnutmo geometrieza (kruhy, hvězdy apod.), podélné (avenue) a příčné (street) ulice, později vznikají hnutí pro parky-*Central Park* (340ha, pravidelná struktura, na vykopuvených stavebních parcelách, ústřední bazén), výstavba radnice ve starší části (nejprve dominantní, později kolem zastavená), *Brooklynský most* (lanový systém, značný rozpon)

-Hamburk: na úst Labe, velký lodní kanál, rozsáhlý námořní obchod, bouřní renesanční opevnění, na úzkých gotických parcelách vysoké domy, požár napomohl rozvoji, cca 160000ob., **W. Lindleya**-kanalizace a nový urbanismus města, Angličan, struktura historického centra zachována

-Athény: neměly mnoho obyvatel, po válce o samostatnost se stalo Řecko královstvím, **Schinkel** - návrh přestavby Akropole na královské sídlo, **Klenze** - navrhl stavbu královského paláce jinde a to relativně vzdálena od Akropole, nové město vznikalo na Sachovnicovém pádorysu za Akropolí

-Hamburg: stal se nejdůležitějším evropským přístavem pro obchod s Amerikou, na ústí Labe, v baroku dostal kompletní opěvnění, které ale nakonec bránilo rozvoji a bylo ubouráváno, domy jsou vyhnány do výšky z nedostatku prostoru, k modernizaci pomohl požár - Hamburg měl 160 tisíc obyvatel, **W. Lindley** - plány nové kanalizace a nového urbanistického řešení Hamburgu, hlavní městský inženýr, neničil původní strukturu města, historické jádro je zachováno, hradební pás nahrazen parkovou úpravou

- Paříž: neustále se rozšiřující metropole, **G.-E. Haussmannovi** - haussmannizace, motivy obranné a hygienické, nároží zakulaceny, při výstavbě obrovské plesny obyvatel (vystěhováno 350000), v historickém jádru zbořena půlka budov, nové postaveny radnice, nádraží apod., nové bulváry (sířka až 70 metrů), avenue (až 120 metr), parková náměstí, zachovány významné stavby z minulosti, základní osa Louvre - Place d'Etoile, význam dílkových pohledů

- Víděň: seřvena barokními hradbami, *Horní a Dolní Belveder* (nedaleko centra na předměstí, mezi samými palácovými architekturami), *královský zámek Schönbrunn*, projekt přestavby na základě hradeb, vznik celé řady veřejných staveb, *Hofburg* a navazující muzejní budovy (**G. Semper**), partie s radnicí, universitou, parlamentem a operou, budovy vznikaly v nejružnějších stylech, ekletickým vídeňské architektury byl vytvářen, **R. E. von Edelberg** - vydal knihu se současnými projekty na Ringstrasse a zároveň soubor úvah o založení měst, Dunaj nemá rozhodující úlohu, okružní jízda Ringstrasse kterou je obtížně přehážet, Vídeň rozšířena o předměstí, **C. Sitte**: využíval se o Vídni jako o potkániniovském městě s teatrální kompozicí a ekletickou architekturou, vedl uměleckooprmyslovou školu v Salzburgu a ve Vídni, stavěl prvi města podle uměleckého citění

-Barcelona: **I. Cerda** - plán rozvoje a přeměny Barcelony, připomíná Manhattan, otec moderního urbanismu, započal 5-ti svazkovou knihu, vydal jenom 2 monument, svazky

-Berlín: obrovský vývoj, rozšíření dílné masy historickou strukturou, přibývají stále nové čtvrti, předměstí mají formu Sachovnicového systému staženého do trojzubeč (**Schinkel**), vznik bulvárů, **P. Lenné, J. F. L. Hobrecht** - vypracování všech území mimo centrum, rozlehlé berlínské bloky do velkých rozměrů (180x300m nebo 300x500m) počal s dalším rozčleněním, vytvářel pouze miniaturní uličky tak aby projel požární vůz